

ROZHOVOR

*„Tvarovať nielen telo, ale i myseľ a dušu
je pedagogický a kreatívny proces.“*

MARTIN URBAN

vysokoškolský učiteľ, tanečník, umelecký vedúci a choreograf
Univerziténeho folklórneho súboru Mladosť

Mgr. art. Martin Urban, PhD., sa narodil v Leviciach (1972). Po maturite na gymnáziu študoval odbor choreografia a réžia ľudového tanca v triede profesora Štefana Nosáľa na Vysokéj škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave. Ako aktívny interpret-tanečník pôsobil dlhoročne vo folklórnom súbore Vatra Tlmače, v umeleckom súbore Lúčnica, v Armádnom umeleckom súbore a v SLUK-u. Vo funkcii umeleckého vedúceho a choreografa pracoval v experimentálnom umeleckom súbore Folkus, ktorý založil počas štúdií na VŠMU a vo Vojenskom folklórnom súbore Jánošík vo Zvolene (2002 – 2007). V rokoch 2005 – 2012 vyučoval ľudový tanec na Konzervatóriu Jána Levoslava Bellu v Banskej Bystrici a herecký

pohyb a tanec na Fakulte dramatických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici. Spolupracoval pri tvorbe filmov *To je Lúčnica* a *Tanec medzi črepinami*, na choreografii opery *Krútnava* v Štátnej opere v Banskej Bystrici, bol režisércom viacerých festivalových programov v Detve, Východnej, Myjave, Helpe, Klenovci a i.

Dlhodobu sa venuje krajskej kultúrnej problematike a jej scénickým podobám. S témou krajskej problematiky publikoval a viackrát vystupoval na muzikologických konferenciách v Novom Sade, Báčskom Petrovci, Nadlaku, Kluži. Ako pedagóg, režisér a choreograf popularizuje a podporuje krajskú kultúru aj na Slovensku. Spolupracuje s umeleckými súbormi zo západnej Európy, Severnej Ameriky a Austrálie.

V súčasnosti pracuje ako odborný asistent na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde je členom Katedry hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty UMB. Od roku 2009 je umeleckým vedúcim a choreografom Univerziténeho folklórneho súboru (UFS) Mladosť.

- Hoci vás, pán doktor, akademická verejnosť vníma ako človeka z umeleckého prostredia, je zaujímavé, že vaša životná cesta za kultúrou a ľudovým tancom sa začala úplne inak – na technickom štúdiu. Ale naturel, potenciál a podstata osobnosti predsa len včas

vychýlili strelku vášho kompasu správnym smerom, k štúdiu tanca na Vysokej škole múzických umení. Čo tomu predchádzalo a čo to v jadre spôsobilo?

Veľký vplyv na výber štúdia malo nielen technické zázemie doma – otec bol konštruktér, mama počítačová analytička, brat študent jadrovej fyziky v Moskve – ale aj moja gymnaziálna príprava a záujem o systém jadrového reaktora. Tieto okolnosti spôsobili, že som sa po maturite rozhodol študovať na Slovenskej vysokej škole technickej (SVŠT) v Bratislave. Nebolo to jednoduché, lebo ma zároveň silne ovplyvňovali i tancovanie v súbore Vatra v Tlmačoch, ktorý viedli rodičia, bývalí členovia umeleckého súboru Technik¹, zážitky s nimi prežité počas ich etnografických výskumov v Tekove a západnom Honte, návštevy a krása rodičovských rodných krajov Podpoľania a Liptova či atmosféra folklórnych festivalov v Detve, vo Východnej a Myjave. Všade tam som naplno vnímal naturel miestnych ľudí. Obdivoval som zručnosť Tekovčanov pri práci vo vinici či starého otca vo Zvolenskej Slatine pozorujúc ho pri výrobe fujár a predmetov úžitkového rezbárstva. Vo Vatre prišli prvé pokusy s choreografickými etudami. Zásadný vplyv zohralo školenie pedagógov ľudového tanca s inšpiratívnymi folkloristami, lektormi z VŠMU a špičkami folkloristického hnutia. Príchod na štúdiá do Bratislavy priniesol dilemu a rozhodovanie sa, kam ísť tancovať. Umelecký súbor Lúčnica² vypísal konkurz ako prvý. Neváhal som. Zúčastnil som sa, podarilo sa a bolo rozhodnuté – po dvoch semestroch som ukončil štúdium na SVŠT a obrátil sa smerom k VŠMU. Na talentové skúšky som sa učil a absolvoval základy klasického tanca u tanečnej majsterky Heleny Žitňanovej. Bol to radikálny obrat nielen pre mňa, ale aj pre rodinu doma, ktorá žila v napätí, čo to vymýšlam...

▪ Deväťdesiate roky ste prežili v Bratislave na VŠMU v triede ikonického profesora Štefana Nosála³ a vyštudovali ste choreografiu a réžiu ľudového tanca. Vysoká škola dávala priestor kreatívnym a novátorským ideám a rovnako kreatívnym študentom. Tak i vy ste vtedy založili a viedli študentský umelecký súbor Folkus. Prečo ale s prívlastkom experimentálny?

¹Vysokoškolský umelecký súbor Technik vznikol pri SVŠT v Bratislave v roku 1953. Pôsobí dodnes.

²Umelecký súbor Lúčnica vznikol v roku 1948.

³Štefan Nosál (1927 – 2017) bol tanečník, sólista, dlhoročný umelecký vedúci a choreograf Lúčnice.

Umenie, a folklór je umenie, je kolektívny fenomén. Folkus sme s tanečným pedagógom Mirom Bendom a muzikantom Mišom Šimerkom založili v roku 1995 pri VŠMU, neskôr prešiel pod Základnú umeleckú školu (ZUŠ) Jozefa Kresánka v Karlovej Vsi. Fungoval až do roku 2002. Predstavoval pre nás nielen priestor na realizáciu ročníkových projektov a experimentálnej tvorby, ale aj komunitu kreatívnych ľudí s potrebou ísť ďalej, za hranice štandardu. V príprave interpretov sme prepájali techniky ľudového, moderného a klasického tanca. V systéme druhého stupňa ZUŠ sme sa posunuli až ku kvalite na úrovni konzervatória. Tvorili sme podľa svojich predstáv, i keď trochu naivne. Osobné hľadania sme projektovali do interpretov a diel pre javisko, predovšetkým do tanečníkov, z ktorých rástli, a i vyrástli, výrazné umelecké osobnosti úspešné v profesionálnej sfére. Medzi inými aj Tatiana Kyselá, neskôr sólistka Slovenského umeleckého ľudového kolektívu (SLUK)⁴, postupne motivačná pedagogička, choreografka, spoluautorka a dnes i moja manželka. Neskoršia skúsenosť nás priviedla k poznaniu, že ak chceme dosiahnuť, aby sa interpreti stali nositeľmi choreografického diela, musia byť pripravení dotvoriť ho vkladom vlastnej ľudskej a umeleckej skúsenosti, stať sa jeho spoluautormi, nebyť len plátnom, farbou a štetcami autorovej predstavy. Tvarovať nielen telo, ale i myseľ a dušu tanečníka je pedagogický a kreatívny proces. Pochopili sme, že nie je tvorba bez pedagogiky a pedagogika bez kreativity. S odstupom času je vidieť, a nás to nesmierne teší, že sa tieto myšlienky pretavili do výrazných úspechov jednotlivcov, tanečníkov, pedagógov, autorov a ich vplyvu na kvalitu niekoľkých nasledujúcich umeleckých generácií.

▪ **Z Lúčnice s kreditom jej vlastným sa bežne do SLUK-u neodchádzalo. Ale vy ste tak urobili. Prečo a aká skúsenosť pre vás z toho vzišla?**

Neodišiel som z Lúčnice do SLUK-u. Mal som rok pauzu a venoval som sa tvorbe a ukončeniu štúdia. V tom čase ma oslovil baletný majster Rafael Avnikjan, vedúci tanečnej zložky SLUK-u, s priamou ponukou. Obnovovali najlepšie diela majstra Kubánku⁵ do tanečného galaprogramu. Po siedmich rokoch tancovania choreografií môjho profesora Štefana Nosála som dostal príležitosť zažiť v krátkom čase nový rukopis. Silná skúsenosť. Bol som pri tvorbe diel aj ďalších

⁴SLUK ako profesionálne umelecké teleso na Slovensku vzniklo v roku 1949.

⁵Juraj Kubánka (1928 – 2021) bol priekopníkom choreografie ľudového tanca na Slovensku. Základné prvky ľudového tanca spojil s novým moderným náhľadom na tanec.

choreografov (Čarovné husle Jaroslava Moravčíka, Strom a Cirkus svet Jána Ďurovčíka), zažil profesionálne prostredie a systém, ktorý som neskôr výrazne zužitkoval. Neobišla ma ani povinná vojenská služba, ktorú som strávil, paralelne so SLUK-om, v Armádnom umeleckom súbore aj ako choreograf. Zatancoval som si v operetách v Rakúsku a Belgicku, doma v muzikáli v Divadle Nová scéna, tvoril som aj vlastné diela v amatérskom a profesionálnom prostredí. Boli to štyri intenzívne roky plné skúseností, nových a skvelých priateľov. Mám voči nim a ich umeniu úctu. Napriek tomu som a ostanem lúčničiarom.

▪ **Milénium ste „oslávili“ príchodom už do nášho kraja. V rokoch 2002 až 2007 ste pôsobili vo Zvolene ako umelecký vedúci a choreograf folklórneho súboru Jánošík. V Banskej Bystrici sa vám otvorili nové možnosti a ponuky pedagogickej práce so študentmi na umeleckých školách, ale aj spolupráca so Štátnou operou. O aké projekty a spolupráce išlo?**

Dostať ponuku tvoriť profesionálny systém a repertoár vo vojenskom folklórnom súbore, navyše v regióne, ku ktorému mám dedičný vzťah, bola jasná voľba. Hneď po príchode (2002) sme hľadali formu a personálny obsah vojenského profesionálneho telesa v prostredí potentnom na talentovaných umelcov. Prvá premiéra bola ešte so

Zdroj: Martina Feglerová, Fotofema

„základákmi“, z ktorých niektorí ostali v Jánošíku. Bol to profesionálny kolektív s folkloristickým zlatým základom, špičkovými muzikantmi, nadšením, ale aj s radom problémov. Už o rok sme vytvorili reprezentačný program a otvorili si ním cestu do profesionálneho prostredia. Bolo treba vytvoriť si vzťahy s umeleckým školstvom. Začal som učiť tanec budúcich hercov v Banskej Bystrici na Konzervatóriu Jána Levoslava Bellu a na Akadémii umení. Učil som sa učením hereckého javiskového pohybu ako jeden z asistentov docentky Ireny Pavlitovej. Prínosom týchto aktivít bol nielen objav nových tanečníkov do Jánošíka, ale aj rozvoj môjho divadelného myslenia. V roku 2005 prišla premiéra výnimočného projektu Husári, ktorý sa stal výrazným impulzom pre celé prostredie. Kooperácia so Štátnou operou v Banskej Bystrici priniesla ďalšie možnosti tanečníkom. Na jej javisku som si vychutnal tvorbu pri choreografii Suchoňovej Krútnavy s divadelným režisérom

Romanom Polákom. V Divadle Jozefa Gregora Tajovského (DJGT) vo Zvolene som spolupracoval s režisérmi Matúšom Olhom vo Wyspianskeho Svadbe, s Lubomírom Paulovičom v hre Poplach v hoteli Westminster 2, s Jurajom Sarvašom v Orlovi tatrskom. A výsledok? Dobré divadlo, skvelí tvorcovia, naplňajúca tvorba.

▪ **Dlhodobo sa venujete krajskej kultúre a jej scénickým podobám. Ste autorom štyroch celovečerných programov vo folklórnom súbore Sálašan v rumunskom Nadlaku. Ako režisér viacerých festivalov na Slovensku vytvárate priestor aj na prezentáciu krajských folklórnych súborov. Lektorsky ste participovali na piatich ročníkoch Letnej školy choreografie pre krajanov a množstve seminárov v krajskom prostredí. Ste neúnavný popularizátor krajskej ľudovej kultúry doma na Slovensku. Prečo vás hudba a tanec krajanov tak oslovili?**

V Rakúsko-Uhorsku žilo na veľkom území množstvo Slovákov, z ktorých mnohí boli nútení migrovať za novým životom. Vznikom národných štátov sa z nášho pohľadu odrazu stali zahraničnými. Ale oni v rôznych novovzniknutých podmienkach museli, či skôr chceli, udržať a rozvíjať svoju identitu. Ich kultúra bola, žiaľ, v Československu vnímaná nesprávne – marginálne, pričom bola a je plne rovnocenná tej, čo máme na Slovensku. Preto je veľa dôvodov vnímať ju ako unikátnu. Autochtónna tradičná ľudová kultúra poskytuje za tristo rokov vývinu naozaj originálne artefakty v hmotnej a z môjho pohľadu predovšetkým v hudobno-tanečnej klenotnici. Za všetkým sú ľudia a vzťahy. Ja ich jednoducho mám rád a obdivujem, akí sú a čo reprezentujú. Migrácia neustala, je stále dynamická, niekedy aj paradoxne opačná. Veď na Slovensko prišli viacerí z našich slovenských priateľov študovať, pracovať, tvoriť a – žiť.

▪ **Tematike krajskej hudobno-tanečnej kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí sa intenzívne venujete aj po príchode na**

Univerzitu Mateja Bela. V roku 2018 ste na festivale vo Východnej uviedli premiéru autorského režijného konceptu *Obrazy z Dolnej zeme*. Projekt ste našťudovali s Univerzitným folklórnym súborom *Mladosť*, ktorý práve pod vašim vedením zaznamenal nemalé aj cestovateľské úspechy.

To všetko v priamej spolupráci s krajanmi samotnými. Spoluvorcami nového programu boli absolventka Katedry hudobnej kultúry Pedagogickej fakulty UMB Leonóra „Lienka“ Súdiová, kostýmový výtvarník a etnograf Patrik Rago a externá spolupracovníčka Metodického centra UMB Katarína Mosnáková Bagľašová. UFS *Mladosť* vytvára prirodzené prostredie na tvorivú symbiózu. Umeleckými prostriedkami prináša pohľad zaujímavý pre krajanov, pre popularizáciu tém krajskej kultúry a našich menej známych dejín pre slovenského diváka. V roku 2018 sme vo Východnej uviedli festivalovú verziu programu *Obrazy z Dolnej zeme* a v novembri sme v Budapešti predstavili jeho rozšírenú verziu *Ozveny slovenských zvonov*. V júni 2021 sme zrealizovali divadelnú premiéru v DJGT vo Zvolene a v septembri sme išli s úctou vrátiť požičané ku krajanom v Srbsku. S úspechom. Po dolnozemskom turné sa konala premiéra *Obrazov z Dolnej zemi – Miesto na zemi* konečne i doma, v Banskej Bystrici, 8. októbra 2021 v rámci festivalu *Bystrická folklórna haravara*.

- V júni uplynie desať rokov od premiéry filmovej drámy *Tanec medzi črepinami*. Autorom, režisérom a hlavným hrdinom v jednej osobe je herec Marek Ťapák. Filmová kritika označila film za najambicióznejší tanečný filmový projekt po roku 1989. O to viac muselo byť lichotivé, ak ste na jednu z troch hlavných mužských postáv dostali ponuku a „odtancovali“ ju práve vy.

Tanec medzi črepinami nie je všedný film a nebola to ani bežná filmová produkcia. Marek Ťapák vzdal filmom poctu svojmu otcovi Martinovi. Využil rovnaké filmárske postupy v modernom kaleidoskopickom formáte črepín, teda neusporiadaných epizód, s hlbším významom v kompaktnom celku. Film vhodný pre festivaly, ale aj pre každého z nás na zamyslenie sa, pre potešenie oka a duše, ale aj ako výpoveď potreby žiť naplno, nepodvoliť sa, zastať si svoje miesto na zemi, a to pod dvomi šlapajami vlastných nôh. Marek nás obdivuhodným spôsobom motivoval do fyzických výkonov. Ako herec-netanečník sa sám dva roky pripravoval a, aha! Medzi črepinami zatancoval parádne. Škoda, že pre nedostatočné financovanie sa film točil pridlho, až štyri roky. Maskéri preto mali čo robiť... Tancovať pod Roháčom v Západných Tatrách, ale najprv tam vyjsť aj s materiálom pekne po svojich, následne šesť hodín v Sútovskom vodopáde pre minútový záber, zažívať snehovú metelicu v mínus 15 stupňoch Celzia a tancovať pritom, dopriať si choreografie Ervína Vargu s celokarpatským rukopisom, stretnúť všetkých tých skvelých ľudí a spolutvoriť krásu, to v človeku ostáva. A na plátne tiež. Hlava a duša plné zážitkov. Bolo mi čťou.

▪ **Aby ste vychovali kvalitných tanečníkov, potrebujete, okrem nich samých, aj adekvátne kvalitné priestory, technické a logistické zázemie na tréningy. Teší ma, že vám univerzita vyšla v ústrety a zrekonštruovala nevyužitý priestor na Ružovej ulici. Dnes môžete tanečníkov Mladosti trénovať a pripravovať v dôstojných podmienkach v ich Tančiarňi.**

Tančiareň Pedagogickej fakulty UMB má svoje čaro. Je to výborný multifunkčný priestor na vyučovanie hudobno-pohybových, polyestetických a zážitkových predmetov. Sála je variabilná na tvorivé

semináre a konferencie s praktickým presahom. Je tam priestor na tvorbu všetkého druhu, vybavenie na filmovanie a online vyučovanie a, samozrejme, na tréningy menších tanečných foriem. Keďže v Mladosti je viac ako tridsať tanečníkov, plus muzika a speváci, ktorí pri zhrávaní predstavení potrebujú väčší javiskový priestor, sme vďační za ústretovosť Právnickej fakulty a poskytnutie zázemia v jej aule, rovnako ako aj Filozofickej fakulte za poskytnutie Auly Beliana na reprezentačné podujatia. Banská Bystrica stále nemá adekvátny divadelný priestor, preto sa tešíme na moment, keď do najväčšej sály v Banskej Bystrici budeme môcť pozvať všetkých na predstavenie *Miesto na zemi*.

▪ **Od jari 2020 pre pandémiu umenie, kultúra i vysoké školstvo trpia. Umelci zápasia o pozornosť v online priestore. Tam sú ale publikum a jeho potlesk ako odmena potichu. Ako to riešite vy a v akom móde pracujete so súborom a študentmi?**

Ako sa dá. V januári 2021 sme vytvorili koprodukčný projekt *Súboriáda*. Na sociálnej sieti sme spolu s bratislavským súborom *Technik* a nitrianskym *Zoborom* začali vysielat živé tanečné tréningy na udržanie kondície, záujmu a širšieho poznania pedagogických systémov. V apríli bolo v skupine už päťdesiatšedem folkloristických kolektívov a viac ako 1 600 prihlásených pozorovateľov zo Slovenska a celého sveta. Vynorila sa doslova globálna potreba niečo s tým stavom robiť. Pripojení boli Slováci, Česi a Poliaci z každého kontinentu. Hneď, ako sa dalo, sme sa vrátili do živého procesu a tvorili. V júni sme premiérovali prvú verziu programu a pred jesennými obmedzeniami ďalšiu. Naučili sme sa pracovať s digitálnymi technológiami. Na vlastných chybách sa učíme byť filmármi a online motivátormi študentov, seba, kolegov... Nič však nenahradí osobný kontakt, vzájomný dotyk, pohľad do očí, spoločné vnímanie podnetov obsiahnutých v hudbe, pohybe, tanci, plynutí. Umenie chce diváka, preto je pre nás dôležité môcť hrať a vytvoriť mágiu okamihu a zážitku priamo a naživo. To prepojenie je zmyslom akéhokoľvek kreatívneho snaženia.

Pán doktor, ďakujem za rozhovor a v novom roku 2022, ktorý je i váš jubilejný, mi dovoľte popriať vám veľa pracovných i osobných úspechov.

Rozhovor bol autorizovaný.

Pripravila Greta Kazimírová.

Foto: súkromný archív autorky

a fotogaléria Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici